

Elul: Island of Refuge

2 Artsvoll Stee Chmesh
 Consequently, if the corpse of an unwitnessed murder is found lying in the open, the Torah requires the elders of the town nearest to the corpse to perform a public ritual in which they declare that they were not culpable and they pray for forgiveness for the Jewish people.

Ibn Ezra writes that the elders have a degree of responsibility because if sinfulness had not been present in their town, such a mishap would not have occurred. *Rambam* comments that the nature of and publicity accompanying the ritual will attract large numbers of people which may help elicit information that will make it possible to apprehend the murderer.

5 Artsvoll - Talmud - ketbot 19b
 It was stated: קָרַב שְׂאִינוּ מוֹנָה - Regarding a book of Scripture that has not been corrected of writing errors, אָמַר ר' אַמִּי - Up to thirty days, it is permitted to keep it, מִמָּוֶת וְאֵילָךְ אִמּוֹר לְשָׂחוֹתוֹ - but from then on it is prohibited to keep it, שְׂמַחַת שְׂנֵאָמַר - because it is stated: let not injustice dwell in your tent. (8)

6 The term "dwell" connotes a stay of more than thirty days (*Ritva*; see *Shitah Mekubetzet* for an alternative explanation). *Rashi* states that this pertains to all Books of Scripture - Torah [Pentateuch], *Neviim* [Prophets] and *Kesuvim* [Writings] (cf. *Ri Migash*). According to *Rashi's* explanation, R' Ami's ruling applies even to books other than Scriptural works. *Rashi* interprets it specifically in reference to Scripture simply because in R' Ami's times there were no other written books of Torah knowledge. Nowadays, when the Talmud and other Halachic works have been committed to writing, the same rule applies to any of these books. Keeping a flawed volume in one's possession for more than thirty days is considered an "injustice," because this might lead to the commission of halachic errors (*Rosh, Ritva*; see also *Rama, Yoreh Deah 279:1 with Beur HaGra*).

9 Wellsprings of Faith - R. Wolfson
 We usually think of time as a way of measuring the rapidity of changes in the world. Time, in this sense, is measured by clocks and defined in terms of regular, periodic motions, like the swinging of a pendulum or the daily motion of the sun.

There is, however, a much deeper concept of time. Time is one of Hashem's creations, and hence it is as real as anything else in the universe. In fact, time as it actually is, the time created by God, has an existence that is similar in substance, and precisely tailored to, the spiritual life of every individual. Let us examine this idea.

What is a day? According to "abstract time," the time defined by clocks, a day is twenty-four hours - a stretch of time long enough for the sun to complete its daily orbit. But according to this, a day is only a length, a measurement, an empty space with no substance of its own. In contrast, according to "real time," the time created by God, a day is a piece of a lifetime. Time is the very medium in which we live; we are sur-

rounded by time as a fish is surrounded by water. But time is even more than that: it is what canvas is to a painter, for time is a medium that records, with infinite sensitivity, everything we do and everything we are. According to the *Zohar*, on every day of a person's life, a new "day" comes down to him from Heaven. That day is like a blank sheet of parchment, and whatever a person does is inscribed upon that day. Then, as the day ends, it goes back up to Heaven, and a new day comes down.

1 תפילת היום - פ' אלהינו

בכניסת חודש אלול תמיד קוראים את פרשת שפטים. בספרים האריכו לפרש את היחס הפנימי בין תוכן הפרשה וחודש אלול. הפרשה מסיימת עם הדין של עגלה ערופה. כאן ניתן להתבאר היחס הזה שבין עגלה ערופה והעבודה שמוטלת על כל יהודי בחודש זה.

3 בספר קיצור שו"ת ערוך בריש הלכות ראש השנה מביא בשם האר"י הקדוש שהר"ת של אלול מרומז בהכתוב "והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום" (שמות כא, יג) הנאמר אצל הרוצח נפש בשגגה שדינו לגלות לעיר המקלט (שמות כא, יג). על השייכות שבין חודש אלול לדין גלותו של הרוצח בשגגה ננסה בע"ה לדון כאן.

4 בגמרא (כתובות יט:) דכל המשהה ספר שאינו מוגה בתוך ביתו עובר משום (איוב י"ד) אל תשכן באהלך עולה. וכתב בספר תפארת שלמה (פרשת בשלח) שדין זה קאי גם כן על כל אדם בנוגע לעצמו. שהרי כתיב (בראשית ה"א) זה ספר תולדות האדם, ר"ל כי תולדות האדם הוא כמו ספר. ובספר דברי הימים הזה אשר נקרא לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, צריך האדם לעיין בו בכל דרכיו ותולדות ימי חייו, לכל ימצא בהם שום שמץ פסול, ושיעלו כולם לנכון בתשובה ומעשים טובים. וזה שאמרו רז"ל ברמז המשהה ספר שאינו מוגה בתוך ביתו עובר משום אל תשכן באהלך עולה. דספר שאינו מוגה הוא האדם בעצמו. וכן הוא כלימוד התורה שצריך האדם להתעורר בתשובה על חטאיו שעשה כל הימים על ידי לימוד התורה. ועל זה כתוב (יהושע א"ח) והגית בו יומם ולילה שצריך להגיה את עצמו תמיד על ידה. וזה שאמר הכתוב (אסתר ט"ב) עם הספר ישוב מחשבתו הרעה" כלומר שאשר האדם מרדק ועושה חשבון עם הספר שלו שיהיה כשר, ישיב מחשבתו הרעה שהשי"ת יעזור לו גם כן לבטל כל המחשבות רעות עת"ד.

7 אותו ענין דלעיל מרומז גם כן במשנה בפרק אלו מציאות. מי שמצא ספר יקרא בו קל שלשים יום ופירש ברש"י שאם לא כן יתעפש עכ"ל. כן הוא בחשבון הנפש של יהודי שאכן מוטל עליו להגיה את הנהגת חייו בכל יום כמש"כ והגית בו יומם ולילה. ולכל הפחות צריך לעשות חשבון עם נפשו אחד לשלשים יום שהוא סוד יום כפור קטן. שאם לא כן הרי כזה בודאי יתעפש ספרו של אדם ממדותיו הטובות ומדעתו הבהירה לעבודת השי"ת, וממילא תכבול ממנו ההתחדשות וההתלהבות ככל עניני קדושה. ואם וכאשר יתחיל האדם לעשות את הנהגת ספרו יפול ח"ו בדעתו ביאוש

8 באמרו הרי הדרך לתיקון ולשנות מצבי-הרוחני קשה מאד, ואיך אתחיל להגות בספרי כאשר אין לי עתה את ישוב הדעת מרוב חטאי? (דלשון להגיה ולשון הגיון מאותו שורש כלומר דבעיני ישוב הדעת להגיה ספרו) לכן בא הכתוב ואמר "עם הספר ישוב מחשבתו הרעה" שה יעזור ליהודי לטהר מחשבותיו לעשות חשבון אם לכל הפחות ישתדל לפתוח את ספרו לקרא בו.

10 That is the reason *Chazal* advise us to use the closing minutes of each day, when we recite the Shema and prepare for sleep, to repent for any sins we might have committed during the day. As long as the day is still with us, it is relatively easy to do *teshuvah* for those sins. While the "transcript" of the day is in our hands, so to speak, it is not difficult to erase and amend whatever has to be corrected. Once the day departs, however, it is harder to bring it back and to correct the record.

(The same pattern is repeated with each larger unit of time. A week is more than a collection of seven days; it is an entity with an existence of its own. Hence, when a week comes to an end, it leaves us and ascends to Heaven. At the end of a month, the month goes up, and at the end of a year, the entire year goes up.)

Just before each period of time leaves us, there is a short interval designated for *teshuvah*, like the time of *Kriyas Shema* at the end of the day. At that moment, we can review the entire period which is ending, and we are granted the extraordinary privilege of rewriting our own "transcript" before it becomes part of the "permanent record." During the week, for example, the time for *teshuvah* is *erev Shabbos*, and in the month, it is *erev Rosh Chodesh*, which is also known as *Yom Kippur Katan*, a "small Yom Kippur," since it is a time for repentance. And just before the entire year leaves us, there is *erev Rosh Ha-Shanah*.

Thus, the days of a person's life are an enduring reality. We

see this from a statement in the *Zohar* about Avraham Avinu. The Torah writes, "*V'Avraham zaken, ba ba-yamim*,"¹¹ which is usually translated as, "Avraham was old, well advanced in years." The *Zohar*,¹² however, interprets this to mean, "When Avraham was old, he came with all his days." In other words, all of Avraham's days were perfect and complete; they were filled with *mitzvos* and *ma'asim tovim*, good deeds. Therefore, when he left the world, Avraham came before Hashem together with "all his days."

Each person creates the days of his life, one at a time. They constitute a faithful record of his life, an autobiography inscribed by his own actions. All of an individual's spiritual accomplishments are contained within his days. A lifetime of *mitzvos* and *ma'asim tovim*, every word of Torah and prayer, all the prizes he wrested from a recalcitrant world, the spoils of his struggles and the fruits of his labors — they are all locked within his days, like an immense treasure in a long row of strongboxes.

3. זה ספר תולדות האדם הוא התחלה של עשיית חשבון הנפש, להכיר שגם האדם נושא בתוכו ספר שצריך להגידו מפסוליו ולגלות את הכתב האלקי אשר בתוכו. ורק אחר הכרה זאת יכול להתחיל להגות למעשה את ספרו כדי לקיים "אל תשכן באהלך עולה" ודרמו לסדר הזה שביארנו הוא, שהגמטריה של ה"ר"ת של זה ספר תולדות האדם הוא מספר תע"ב וה"ר"ת של אל תשכן באהלך עולה הוא אחד יותר, מספר תע"ג (ו"ר"ת ג' עמודי העולם תורה עבודה גמילות חסדים) להורות דתחילה צריך האדם להכיר במציאות זו שיש בו ספר שכל תולדותיו נכתבים בו, ורק לאחר מכן יוכל לברר האם כתביו חיו תואמים או סותרים את הכתב האלקי מתולדתו שהוא הישרות הטובתית שה' נטע בתוכו.

17 זה של מדידה הגמרא מורה לנו אופן תיקון נפילה רוחנית אצל יהודי. שאפילו אם נראה בפשיטות כמושכל ראשון שמדה או מחשבה פרטית גרמה לירידה זאת, עדיין ישנה מצות מדידה לעשות חשבון הנפש אולי ימצא עוד גרם יותר עמוקה שנשתתף ברציחה זאת, ואשר צריך לתקן גם הפגם ההוא כדי לתקן את החטא בשרשו. כי כל זמן שלא ירד לשורש החטא עלול חטאו לגרום פגם אחר. והתורה דורשת דוקא מן הזקנים להיות העוסקים במצות המדידה משום שתיבת זקן נוטריקון זה שקנה חכמה

20 מעתה נבין את אשר פתחנו בו שה"ר"ת של אלול הוא אינה לידו ושמתו י"ך. כי חודש אלול הוא העיר מקלט לכל יהודי בבחינת הזמן. כי חודש זה מיוחד שבו יכול לטהר עצמו מכל הארציות של עולם הזה המכסה ומחשיך ממנו את הכתב האלקי שהוא ראשית החיים מתולדתו אשר שוכן בתוכו. ועל יהודי בחודש זה להשיג פעם נוספת את מקום שורש תולדתו, ראשית חייו, ועל ידי כן לכתוב את ספר תולדותיו מכאן ולהבא אך ורק בעט האלוקי אשר בקרבו. וכן רואים שהגמטריה של חודש אלול הוא מספר השווה להגמטריה של שכינה, להורות שכזה החודש של ערי הלויים יכול היהודי להתקרב ולהתחבר חזרה אל השי"ת.

4 בחודש זה של קירבת השכינה, החונן לאדם דעת "שיש מחשבתו הרעה" שיעזור אותנו לזכך מחשבותינו כדי שנוכל לידבק בו יתברך, וממילא נצלית לתקן כתב ספרינו עד שנגיע לכתב תולדותינו בהעט האלקי, כתב אשר כל יהודי יכול להרגיש בהגיעו למקור זה, שזוכה מהיום והלאה לכתוב לעצמו חיים חדשים ממש אכ"ר.

כתב בספר משך חכמה פרשת נצבים על הכתוב כי המצוה הזאת דכתב שם, שה' נתן באדם הטבע להרגיש ברע לו. וכן כמושכלות ומדות אשר הם עצמיות צורת האדם, נתן לו ההכרחי להיות האדם הולך מישרים ושלא יעקם אורחותיו. ובמדות נתן ההרגש כנפש והעדינות בצורתה אשר בצורת הנפש נחקק אהבת המישרים כמו הרחקת העול לזולתו ומהם החמס והגזל ועריות אשת איש וכיוצא בזה. וכאשר רק יוסר מהאדם כל תאוה המעוררת שכלו והרגשתו, אז ימצא חקוק בה הרחקת העול ואהבת הטוב והמועיל. ולכן אמרו בירושלמי נדרים בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם אין לך כלל גדול בתורה מזה. והוא כי האדם כשהוא קרוב לתולדתו בלא שטוף תאוה מגונות ובלא

הפלטת מושכלים דמיונים כזבים הוא ספר גדול אשר בו כתוב וחקוק בעט אלקי הרחקת העול ובקשת הצדק והחסד ומציאות השי"ת וההרחק מהתאוה, רק שהאדם ילמד ממנו כמבט ישר. וזה שאמר "בצלם אלקים" שהוא כהאלקים לדעת ממנו טוב ורע, היינו "ממנו" - מעצמו עכ"ד.

15 כשם שנתייחד זמן יום כפור קטן אחת לשלשים יום לעיין ולהגיה ספרינו משגיעותיו, כן ניתן לנו כל חודש אלול ועשרת ימי תשובה לתקן את "זה ספר תולדות האדם" בהאדם. שהרי ביאר לנו המשך חכמה דשכדי לעקור את העוולה מן האדם עליו להסיר את תאוותיו ודמיונותיו מנפשו ועל ידי כן יחזור להישרות הטבעי של העט האלקי אשר בקרבו מתולדתו. ארבעים היום שמתחילים מחודש אלול עד הגמר שהוא ביום הכפורים, הם כנגד הארבעים יום של יצירת הולד. וכבר רמזו דורשי רשימות שאלול ר"ת אני לדודי ודודי לי וס"ת כגמטריה ארבעים כנגד הארבעים יום שהיה משה רבינו על ההר וכנגד מ' יום של יצירה חדשה. וכל זה בא להורות שע"י כח התשובה יתקרב היהודי כימים האלו לתולדתו ולהמציאות של הישרות אשר נמצאת בו בטבע.

16 לאור דברינו נפרש על פי דרך העבודה פרשת עגלה ערופה. וידוע שהתואר "מת" אינו מיוחד דוקא למיתה ממש אלא קאי אפילו על מי שנפל ממדרגתו כדאיתא בזה"ק. ועל כן מי שנפל ממדרגתו הוא מוטל עליו לעשות מדידה, דהיינו לעשות חשבון הנפש למדוד את מדותיו, רצונותיו, מחשבותיו, ומעשיו לראות באיזו מהם אפילו אם זה קלקל כל דהו, גרם לנפילה זו.

17 וכך מתבאר הפסוקים: "כי ימצא חלל באדמה ... לא נודע מי הכהו, ויצאו זקנין ושפטין ומדדו אל הערים אשר סביבת החלל" (שופטים כא.א). חלל פירושו מת, וכמו כן פירושו ריק מלשון חלולים חלולים, והביאור הוא שמיתה פירושה התרוקנות הנשמה מן הגוף עד שנעשה הגוף חלול מן הנשמה. כן כל ירידה רוחנית היא בכחינת חלל, שנתרוקנה מן האדם האפשרות לגלות את ה"מלא כל הארץ כבודו" וקידוש ה' על ידי בחירתו, ובמקומו נעשה המקום הזה מחולל מכבודו ית"ש. והכתוב אומר דאם נמצא "חלל" - ירידה, "באדמה" דהיינו על ידי בחינת האדם הנקרא על שם אדמה, וכמו שביאר המה"ר"ל דהו מצד כח בחירתו, שעל יד האדמה יכול להוציא כל מיני פירות של גילוי קידוש שם שמים כהאדמה שמגדלת כל מיני צמחים. ז"ל נודע מי הכהו" היינו שלא ניכר מאיזו סיבה של הנפש השתלשלה מיתה זו, אזי "ומדדו" למצוא העיר הקרובה, מלשון ער שפירושו שונא וישעיה י"ב.א זמלא פני תבל ערים" דהיינו את הרע שבנפש שהוא "שביבת החלל" שסייב וגרם את הנפילה הזאת. ואיתא בסוטה מה: "ומדדו" אפילו נמצא בעליל לעיר, כלומר שאפילו אם קודם המדידה ניכר כושר פשוט שאין עיר קרובה מזו למת, בכל זאת היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה ע"כ.

19 "וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם" וכראשית מהכו. ודרשו חז"ל כפי המובא ברש"י שהעגלות מרמות על פרשת עגלה ערופה שלמד עם יוסף קודם שנפרדו. וביאור הספרים שכזה שעדיין היה יוסף לומד בסוגיא זו, הרי הוא עצמו ראה שעדיין עומד בקדושתו אפילו בטומאת מצרים. אבל לפי דברינו ניכל לומר שרמו יוסף על כח העמדתו במצרים והוא משום כח עשיית חשבון הנפש. יעקב אבינו הבין שלא יתכן ליוסף להיות נשאר כאותו יוסף הצדיק אשר היה רועה את צאן אביו, גם בתוך טומאת מצרים, ללא הסגולה של חשבון הנפש וכמו שאמרו חז"ל עה"כ (במרכו כא.כו) "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון", אלו המושלים ביצרים שאומרים תמיד בואו ונחשוב חשבוננו של עולם. אבל כאשר ראה יעקב את העגלות המרמות על פרשת עגלה ערופה, הבין שתתכן האפשרות שישאר יוסף לעמוד בצדקתו שהרי תמיד עוסק הוא בחשבון נפשו, כעבודת המדידה הנרמזת בפרשת עגלה ערופה. ואפילו אם תהא לו נפילה, בכל זאת על ידי פשוט כמעשיו יכרר הסיבה של יורדתו, וממילא יבוא לתקנה כדי שיחזור למעמדו הנשגב ברוחניות כמקדם. ומעניין שהגמטריה של יוסף הצדיק (י"ח) היא חשבון, כי כל הצלחתו היתה כמה שלא חסר לעצמו אפילו יום אחד בלי חשבון הנפש.

מעתה יובן, שאם לא נודע מי הכהו, בני אדם מתנחמים ואומרים בלבם שלא היה כאן בצא אלא מת מיתה טבעית, ואף אם רצחוהו, מי יאמר שאדם מישאל הכהו, וכו' וכו'. לפיכך, דונקא בגלל אי הידיעה, ציוותה התורה על כל האמור, כי כל עיקרו של החטא הוא אי הכרתו. לכן ציוותה התורה על מצוות עגלה ערופה כדי להרעיש את הנפש ולהשריש בלב בני עונו יש כאן ויש צורך בסליחה. מה שאין כן כשנודע מי הכהו, באופן טבעי מתעורר הצער על שיש שופכי דמים בישראל, ושוב אין צורך לעורר את הדבר על ידי חיוב הבאת עגלה ערופה.

מכאן עלינו ללמוד מה רב הטוב הצפון אפילו בהתחלה של הכרת החטא, שכן התביעה מבני ישראל סרה אך ורק בנין התעוררותם להכיר בחטא שנעשה כאן. ולפי זה, בנין מה נואלו האנשים המרבים באמירת וידוים ארוכים ומכים בידם על כפתור מעילים, ולבם בל עמם. אנשים אלה אינם יודעים שלא זו בלבד שלא נתרצו, אלא שהם מוסיפים חטא על פשע במעשה זה עצמו - כי אינם מכירים את חטאם. ועל זאת מתוודים אנו ביום הכפורים: "על חטא שחטאנו לפניך בוודיו פה". כלומר, מתוודים בפה בלבד באין הלב איתנו. ואמנם מה גדולה היא הבושה שגם "על חטא" זה אומרים אותו רק בפה... והוא רחום יכפר עוון.

המושג "יורה לחטאים לעשות תשובה" יובן ביותר לאור מאמר נוסף של חז"ל, אף הוא על הפסוק "טוב ישר ה' על כן יורה חטאים בדרך". פסוק זה שכאמור נדרש בפי חז"ל על טובו של הבורא המתגלה בעובדה שהוא מורה דרך של תשובה לחוטאים, נדרש במקור אחר על המצוה שנאמרה בתורה להפריש ערי מקלט עבור הרוצח בשגגה.

כן נאמר במסכת מכות (י. ב):

רב חמא בר חנינא פתח לה פיתחא (כשהיה רוצה לדרוש בפרשת רוצחים [בשגגה]) היה מתחיל בן - רש"י, טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך.

מן התורה ומדברי חז"ל משתמע שההורג בשגגה בורח לערי המקלט, לא רק בשביל להגן על עצמו מזעמו של גואל הדם. גם אלמלא כן, זקוק אותו אדם לברוח לעיר המקלט בשביל לכפר על מעשהו החמור. אמנם יש להעריך, שמצפוניו של אותו אדם מייסר ביום ובלילה על התקלה האיומה שיצאה מתחת ידו. אף על פי כן ללא גלות לא יסולח לו. אמנם המעשה נעשה ללא כוונה, בשגגה גמורה, אבל את הנעשה אין להשיב ואת המת לא ניתן להחיות, ולפיכך זקוק ההורג לתהליך של כפרה.

לאור דברים אלו אין בפינו הגדרה קולעת יותר לאפשרות השיבה בתשובה מאשר "נס". המסגרות המקובלות אינן מכירות באפשרות מחיקת עובדות מן המציאות, ורק מופתיו הגלויים של הקב"ה הם המסוגלים לחולל כזאת.

חז"ל הביעו רעיון זה באימרה נוספת (פסחים קט"א) הקובעת שיידו של הקב"ה פרושה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה מיד מידת הדין. לאמור, מידה זו של מתן האפשרות לשוב, מנוגדת לכל כללי הדין השוררים בעולם. זהו דרך של חסד המדלגת ופוסחת על כל המקובל בעולמנו, ובה מתגלה מידת טובו הנפלאה של הקב"ה. "טוב וישר ה', על כן יורה חטאים בדרך" - "יורה לחטאים לעשות תשובה".

התשובה, המהווה את נשמתו של חודש אלול, היא עיר המקלט הרוחנית של החוטא. כבר ציטט בהקשר לכך ה"אמרי אמת" (שופטים, תרפ"ז, תרצ"ב) את דברי הרמב"ם (בפירוש המשניות, ראש השנה פרק ד, משנה ז) שהימים הנוראים הינם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם... ומברח ומנסו אליו. אלו הם ערי המקלט הרוחניות של החוטא (וראה "בית ישראל" כי תבוא, תשי"ח).

חיוב הבאת עגלה ערופה, שנאמר דווקא במקרה שלא נודע מי הכהו, אומר דרשני. שכן לכאורה הדברים הם קל וחומר, ומה אם לא נודע מי הכהו חייבים להביא, כאשר נודע שהרוצח הוא אחד מישראל על אחת כמה וכמה. על מודכה זו יושב הגר"ל "חסמן זצ"ל בספרו "אור יהל" (חלק ג), ומוסיף ואומר: שמא תאמר שמכיוון שיודעים מי הוא הרוצח, הרי בוודאי יענישו אותו ואם כן זאת תהא הכפרה - אין תירוץ זה מניח את הדעת, שהרי ברוב הפעמים אין הרוצח נהרג בידי אדם על עבירתו, מחוסר עדים או התראה וכדומה. נמצא איפוא שכאשר נודע מי הכהו אין אף אחד מישראל - חוץ מהרוצח - זקוק לכפרה. מדוע, הרי סוף סוף נשפך דם נקי מישראל, ואיך נמחה החטא של הכלל על ידי שנודע מי הכהו?

הענין יתבאר על פי מה שאמר הנביא: "הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי" (ירמיה ב). מכאן שאלמלא אמירת "לא חטאתי" לא היה משפט. ויש להבין, וכי עיקר המשפט הוא על האמירה? ועוד, אם חטא יש כאן, היכן המשפט עליו? ויש לומר שבאמרו "חטאתי" נתכפר לחוטא וה' מסיר את משפטו מעליו. ומכאן שיעקר הכפרה תליה בהכרת החטא. הואיל ובהכרה כלולים כל ג' עיקרי התשובה: חרטה על העבר, קבלה על הלבא, ויודוי לעומת זאת כאשר אדם אומר "לא חטאתי" הוא מגביר את חרון אף ה' והוא יישפט על כך. וכבר אמרו שיסוד התשובה הוא הכרת החטא.

התפיסה היהודית היא שבכל חטא מצידו של האדם, יש לא רק משום המראת פי הבורא, אף כי עובדה זו כשלעצמה הינה חמורה למדי. החטא, לפי תפיסתנו, יוצר מציאות שלילית שרירה וקיימת. המציאות הרוחנית הינה הווייה ריאלית, מוצקת הרבה יותר מזו הגשמית הגלויה לעין, ובה נוצר פגם על ידי כל עבירה שעובר האדם. כך למשל מוצאים אנו בדברי חז"ל את הדימוי של רמ"ח מצוות העשה לרמ"ח האיברים שבאדם, ללמדך, שחסרון של מצוה אחת משמעותו פגם באחד האיברים הרוחניים. מעתה עולה בכל חרופות השאלה: הכיצד יתוקן פגם זה? בעולם הגשמי, בו אנו מצויים, אין מקום לאפשרות התשובה. מציאות כזו אינה מוכרת בו כלל. הגע בעצמך, אדם נפגע, ובמיד או בשוגג, ידו נקטעה, התוכל תשובתו של זה, לשוב ולחבר את היד הקטועה?! אם, חלילה, נקפד פתיל חייו של אדם כלום תועיל החרטה להקימו לתחייה?!

על כך אמרה התורה: "ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו, ושמתי לך מקום". מטעם טובו ורחמנותו של הקב"ה גורה שבאמצעות הגלות לעיר המקלט יוכפר החטא החמור, והעון יתוקן כלא היה.

מעתה מובן הרמז שנכתב בכתבי הארי"ז על שעניינו של חודש אלול רמזו בפסוק "אנה לידו ושמתי לך". בכל חטא שחוטא האדם הריהו פוגע ופוגם בעצמו. נאמנים עלינו דברי חז"ל שישעו בחייהם קרובים מתיים, ולאור זאת נמצא שבכל חטא שאדם חוטא הריהו כמו ממת את עצמו, למחצה, לשליש ולרביעי, אמנם אפשר שהריגה זו מתבצעת בשוגג, שהרי "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח טעות", אבל כאמור, גם ההורג בשגגה זקוק לכפרת עיר המקלט.

מאחר שנתבאר שתוכנו של חודש אלול הריהו כעיר מקלט, שאליו צריך החוטא לנטס כדי למצוא כופר לנפשו, דבר הלמד מעניינו הוא שהאמר אצל עיר המקלט תקף גם ביחס לחדש זה.

בעל "חידושי הרי"ם" לימד שמשמעות הפסוק הקובע: "ושמתי לך מקום", משתמע שבלעדי זה אין לחוטא מקום. היא הנותנת, אם נפשו של החוטא כל כך עגומה עליו עד שבעקבות החטא שבא לידו, אינו מוצא לעצמו מקום בעולם. אזי הקב"ה, שהוא טוב ומטיב, מורה לו את הדרך וממציא לו את אפשרות הכפרה.

ומכאן שאף כאלול הרמזו בפסוק: "אנה לידו ושמתי לך מקום", כך הם פני הדברים. רק אם חש אדם שלא בנח כתרצאה מחטאיו, ניתנת לו ההזדמנות לתשובה, ואילו הנשאר שלו ושאנן למרות סאת עוונותיו, לא עבורו נועד מקלטו של חודש אלול.

כתב בספר שם משמואל הטעם שרוצח בשגגה גולה לערי הלויים משום דמי שחטא בחיים נלקחה ממנו חיותו ואין לו חיים. ועל כן אף שאין עליו עונש, שהרי בשוגג עשה מה שעשה, מכל מקום איבד חיותו ומשום הכי אין דמים למי שהרגו וזאת העצה שישאב חיים חדשים על כל פנים באמצעות הלויים, כי הלויים דבק החיים, ולשונן לוייה הוא חבור ודבקות. על כן כתוב (דברים י, מב) ונס אל את האלה וחי, דבאשר הוא נטפל אליהם שואב באמצעותם חיים חדשים עכ"ל.

Then Moses set aside three cities on the bank of the Jordan, toward the rising sun, for a murderer to flee there, who will have killed his fellow without knowledge, but who was not an enemy of his from yesterday and before yesterday — then he shall flee to one of these cities and live: Bezer in the wilderness, in the land of the plain, of the Reubenite; Ramoth in the Gilead, of the Gadite; and Golan in the Bashan, of the Manassite.

35 אלוהים אלהינו - 5 ואלהינו

והנה הדין הוא ברצח בשגגה שגואל הדם יש לו רשות להורגו עד שלא הגיע הרוצח לערי המקלט. והרי מוכרח מזה ששורת הדין היא כן שגואל

ביסורים על שפצא היה עגל שלקחו אותו לשחיטה והיה העגל מחביא את ראשו בכנפי כסותו של רבי ובוכה, אל רבי זיל לכך נוצרת, ולפי שלא ריחם על העגל נענש ביסורין. ולכא' תמוה הרי רבי היה צודק שהעגל לכך נוצר וזהו תיקונו שישחט כעת, ותי' הגר'א דעכ"ז מאחר שכא העגל לבקש הצלה אצל רבי ראוי שירחם עליו ויצילו מן השחיטה הגם שלכך נוצר. ונראה ששורש הדבר הוא ממה שאמרה תורה אל תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך, שאף שפ"י שורת הדין העבד שייך להאדון עכ"ז מאחר שבא להנצל אליך מוטל עליך לרחם עליו ולהצילו. וכמו"כ י"ל בטעם הצלת ערי מקלט שהוא ג"כ באופן זה שהרוצח במנוסתו לערי מקלט הוא נס אל השי"ת ומבקש מפלט, וכפי המבואר בדח"ל הרי היו הערים האלה מקודשים יותר, וכיון שרץ לבקש מפלט ראוי להציל אותו אף כנגד שורת הדין. ועד"ו הוא חודש אלול שהוא בח' ערי מקלט כנ"ל שאנו רוצים אל השי"ת ושבים אליו ומבקשים מפלט אצלו וכמ"ש ה' עווי ומנוסי, והוא נסי ומנוס לי, וע"כ ידו פשוטה להצילנו.

38 נתיבות

וכנגד קטנות המוחין וצמצום המח והלב בעבודת ה', עצתו ג"כ מרומזת בפסוק זה שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. והיינו ע"ד משל לאחד ההולך על אדמה המלאה קוצים ודדרים ואבני גנף המעכבים את הילוכו, שאין העצה שיסיר את המכשולים, מפני שימיו יכלו והם לא יכלו, אלא שצריך להתרומם מעל כל המכשולים, וכמו הנוסע באירון שמתרומם מעל פני האדמה. כל הצמצומים וקטנות המוחין באים רק כשהאדם נמצא בתוך עולם העשיה על כל בעיותיו, אבל אם רק מתרומם מעל העינים הארציים, יוצא הוא למרחב אין סופי, ונתבטלו כל הצמצומים. וזהו שאו שערים ראשיכם וגו', הרימו את הראש והמח לאלקות, והנשאו פתחי עולם, מרומז

על פתחי הלב, הרימו את כל התשוקות מעל לעיני העוה"ז, ואז יבא מלך הכבוד, תצאו מכל הצמצומים והקטנות, ותראו את גדלות הבורא הוא מלך הכבוד. והוא כמ"ד בבית אברהם פר' ויצא, עה"פ וישא את בניו ואת נשיו וגו', היינו שהרים את כל מה שיש לו להקב"ה, ע"ד המסופר הרה"ק הרמ"מ מויטפסק זי"ע, בעת שהביאו לו כלי כסף וכלי זהב והניחו על השלחן, שאמר רבש"ע, הגני מתרומם אליך עם כל זה. וזוהי הדרך להשתחרר מכל הצמצומים והקטנות, שיראה בגדלות מלך הכבוד ואז זוכה שגם לבו ובשרו ירננו אל א' ח', אפי' בחי' בשר ירננו אל א' ח', וכמ"ד צמאה לך נפשי כמה לך בשרי, אפי' בחי' בשר מלאה כמיהה לאלקות. וזוהי עיקר העבודה בתקופת הימים הנוראים, לצאת מהקטנות והצמצומים ולהתרומם מעל כל עיני העוה"ז, להיות דבוק באלקות מתוך מבט רחב אין סופי.

יתר על כן, בעל יחידושי הרי"ם הסמיך לכך (הובאו דבריו בישפת אמת, החולת פרשת יסעי"ג) את הטעות שעתידי שרו של אדם לטעות בענין עיר המקלט, בסוברו שבצרה תקלוט כבצר. היה מסביר הרי"ם מגור, כי אמנם עיר המקלט, היא יבצר לחוטא, מבצר המגן עליו מכל מבקשי נפשו. אולם לא כן יבצרה. יבצרה משמעותה שהחוטא חש עצמו כמבוצר מאליו, והוא שאנן למדי ובטוח בכוחותיו הוא. לזה לא יועילו עיר המקלט.

למדנו אפוא, שערי המקלט אינן מועילות ולא כלום, לא רק למי שאינו נס אליהן, בסוברו שגם בלאו הכי יש לו מקום מוגן, אלא שאפילו אם הוא מנסה לברוח, אלא שאינו מכיר בחומרת מצבו ובמעמדו המעורער, לא תועיל עבורו סגולת המקלט.

מכאן שסגולת חודש אלול טובה ויעילה רק למי שמבין בטיבה, ויודע ומכיר בחסד הגדול לאדם הכרוך בכנפיה. רק לאחר ההכרה העמוקה בעובדות אלו, אם יודרו האדם לפתוח את דלת התשובה ושב ורפא לו.

ואיתא מהארו"ל כי ימי אלול נקראים בשם דרך ועליהם רומז הכתוב הנותן בים דרך וכמים עוים נתיבה. והנה אכ"מ כביאור הטעם שנקראו הימים דרך. אבל מ"מ זה מבואר שנקראו בשם דרך. והנה ע"ז בא עמלק בפתויו, אשר קרן בדרך, שהוא מצנן האדם מעבודת ימי אלול הנקראים דרך וכל אחד עוסק בעסקו כהרגלו ואין איש שם על לב, וצריך ללחום כנגדו ולהתגבר עליו, וגדולה מאד ההארה של ימים אלה שבהם מאירים י"ג מדות של רחמים, וצריך ללחום אז מלחמת סיחון ועוג כדי לשבור את המגעול שיוכלו ליכנס בראש השנה לארץ ישראל. יזכנו השי"ת לזה ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים.

37 5 ואלהינו

בחינה לאדם אם יש בו משהו מיוחדות היא שעה של בדידות: ל"סתם אדם" משעמם כשהוא לבד. יחיד" בעולמו שמח כשהוא יכול להיות שעה עם עצמו. הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו" (אבות ג. ה). הלא שעה כזאת היא עת רצון. ואיך הוא מפנה אז לבו לבטלה! הרי זה מוכיח שאין לו עסק עם עצמו. ואין זה אדם שהוא "עולם מלא". זוהי הצרה הגדולה של בני הישיבות המתחנכים שנים רבות בפנימיות ושם הם נמצאים תמיד בתוך הרבים בלי רגע אחד של בדידות. ובוהם עלולים לאבד לגמרי את היחודיות שלהם ולשכוח לגמרי מההתפתחות לאדם עצמאי. מה עולב הוא לראות יקרים בני תורה שאין להם שום נקודה יחודית. ממש בני אדם שאין להם היסטוריה; אחרים התוו להם כל מהלך חייהם. ה' ישמרנו ממהלך-חיים כזה!

בביאור הלכה באו"ח סי' תקע"א, ב כתוב: "וראיתי להעתיק פה מה שכתב השל"ה בשם ספר חרדים וז"ל שמצא בתוך ספרי המקובל האלקי חסידא קדישא הרב ר"י לוריא אשכנזי ז"ל בספר אחד כתיבת יד: כל מה שתמצא בסיגופים

כר לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ה' לא יחלש ולא יתבטל מלימודו, אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו ויתקשר מחשבתו בו כאילו כבר עומד לפניו ביום הדין וידבר לא ית' כאשר ידבר העבד אל רבו וכן אל אביו". הרי גם התשובה לת"ח רצויה בהתבודדות וזוקא.

הרי עבודה רבה לפנינו להכנת הרגעים שנעבור לפניו ית' כבני מרון: לימוד תורה אמיתי. שלא צ"מה את עצמנו; לימוד מוסר, לעורר נפשנו ולא ללמוד "סתם"; והתבודדות לכה"פ שעה במשך השבוע. להיות עם עצמנו לעשות חשבון נפשנו. כל אלה הם דברים קטנים לגבי המשמיה הגדולה להיות יחידים. כי ביחודות ובדידות גמורה נעמוד לפני בוראנו ביום הדין.

החדשה, והוא השער שכל השנה החדשה תלויה בו, שלפי מדת ההכנה בחדש אלול נקבעת כל השנה. וכמ"כ לפני ר"ח יש יו"כ קטן בערב ר"ח, שהוא שער החדש, וכן השער של ש"ק הוא בערב ש"ק. והשער של כל יום הוא בהשכמת הבוקר, וכל המחבר בריש השו"ע, יתגבר כארי לקום בבוקר לעבודת בוראו, שזהו שער היום שצריך אז להתגבר כארי, שאם הוא קם בבוקר כארי אזי כל היום הוא כארי. ועד"ז יש בנפש, כמו שנבאר למעלה שכל מהות האדם מורכבת משערים. וכל חיי האדם תלויים בשערים, אם מתרומם כראוי בחדש אלול או כל השנה נבנית במדרגה אחרת, וכן בכל השערים.

עוד יש ענין שערים בעולם שנה ונפש, דמשמעות שער שדרכו הכניסה לבית. ועד"ז יש בעולם כמ"ד (בראשית כח) אין זה כי אם בית א' וזה שער השמים, שמקום המקדש הוא שער לעלות השמים. וכן ישנו בשנה שער קודם הכניסה לשנה חדשה והוא חודש אלול, וכמאמר הרה"ק ר' יחיאל ממוש ז"ל (תורת אבות עניני חדש אלול), כי הלכה פסוקה מהס"ק מלכו"בין זי"ע שאלול איז דער אנהייב יאהר. היינו שלא כפי הנראה בפשטות שחודש אלול הוא החודש האחרון בשנה והרי הוא סוף השנה, אלא חודש אלול הוא התחלת השנה.

- R. Boruch Leff

41 It was Friday. I called a friend of mine to say hello and wish him a good Shabbos. He picked up the receiver with a greeting I had never heard before: "Good erev Shabbos!"

Thinking that he must have said, "Good Shabbos," I jokingly said to him, "You're getting rid of me so soon? Shouldn't you wish me 'Good Shabbos' at the end of our conversation – not at the beginning?"

"You didn't hear me well," came the reply. "I said, 'Good erev Shabbos.' Let me explain. I just heard a speech from my rabbi about how important it is to look forward to Shabbos. He said that today, thank G-d, we have many Sabbath-observant Jews...but how many erev-Shabbos Jews are there? Jews who passionately yearn for Shabbos throughout the week are hard to find. Yes, many observe the halachos of Shabbos with much devotion, but few strive to inject avodah shebaleiv, true service of the heart, into their shemiras Shabbos. This can only come from feel-

42 One method to attain this spiritual level is to remind oneself of Shabbos as much as possible. The Chafetz Chaim writes⁹ that even when one refers to an event that took place in the previous week he should say, "Before Shabbos, on Thursday..." instead of just saying, "last Thursday," in order to mention Shabbos. He also writes that there was a certain Torah giant who would somehow manage to relate the topic of Shabbos to his regular Gemara shiur, so that he would fulfill the mitzvah to remember Shabbos every day.

- 43. Rav Yechezkel Abramsky would make sure to have his table set for Shabbos already on Friday morning.
- Rav Mordechai Sharabi would sit down to learn the weekly parashah right after davening on Friday morning. He would then go to buy fresh challos, and then immerse in the mikveh. He would also avoid speaking about mundane matters throughout erev Shabbos.

- 44 • The Maggid of Kelm, Rav Moshe Yitzchak HaDarshan, and the Brisker Rav, Rav Yitzchak Zev Soloveitchek, would both treat chatzos (halachic midday) as if it were the time at which Shabbos began. From then on, they would not contemplate worldly matters, and the spirit of Shabbos permeated their homes.
- Rav Chaim Ozer would never sit and judge cases on Friday afternoon. The Steipler Gaon would not write on Friday afternoon.
- Rav Aryeh Levin would not open letters that he received on Friday afternoon, lest there be some information in the letters that might worry him over Shabbos.

43 אהנה כפי האמור חדש אלול הוא בחי' ערב שבת ובו צריכים לטרוח ולהכין לשבת שהוא ראש השנה,

והנה בתקופה זו שאנו נמצאים שכבר הוא ערב שבת אחר חצות לפי סדר שנות עולם, וכבר התחיל זמן תוספת שבת כמובא מהאריז"ל שתוספת שבת הוא שיעור ל"א שעות שהם תוספת ו' שעות מחצות יום הששי ושעה לאחר השבת,

45 Of course, in order to become erev-Shabbos Jews we need to understand the value and significance of erev Shabbos in its own right. Minhag Yisrael Torah¹⁰ cites Mishmeres Shalom who says that it is proper to eat a little meat on erev Shabbos, because the sanctity of Shabbos is me'urav, combined with, and spills into erev Shabbos. Hence, the name erev, meaning "mixed." In addition, erev Shabbos is similar to erev Yom Kippur, because the Gemara states, "Whoever observes Shabbos properly is forgiven for his sins, even if his sins include idol worship."¹¹ Just like there is a mitzvah to eat on erev Yom Kippur, erev Shabbos has a similar feature.

46 But perhaps we can muster the strength to accept Shabbos a half-hour earlier than regular candle lighting time or, at the very least, ten minutes earlier. Rav Yaakov Weinberg, zt"l, rosh yeshivah of Ner Yisrael, Baltimore, would often advise people to accept Shabbos upon themselves ten minutes before candle lighting time. In this way, when Shabbos comes in we are in a calm state of mind, rather than in a frenzy.

Perhaps we can start taking care of all Shabbos preparations as soon as possible, rather than waiting until the Friday afternoon rush. Maybe we can eliminate our procrastination, at least when it comes to erev Shabbos. Then, we would have time to sit and learn a little before Shabbos or read stories to our kids. People who have begun arranging their erev Shabbos schedules in this fashion have testified to the sanctity they feel when Shabbos comes in.

★ By taking steps toward a meaningful erev Shabbos, by becoming erev-Shabbos Jews, we set the stage for a powerful and meaningful Shabbos.

47 Let music be a tool that transforms your erev Shabbos into a precious time of preparation and anticipation.